

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1991: ÎNTRE REMINISCENȚE ALE TOTALITARISMULUI COMUNIST ȘI NOUA ORDINE DEMOCRATICĂ

Hadrian Gorun*

Abstract: *Post-December 1989 Romanian society was characterized by significant instability, manifesting as social upheavals and political tensions. The years 1990-1991, which marked the beginning of Romania's transition from communist totalitarianism to democracy, witnessed both protests against the new post-1989 regime and extremely violent social unrest known as the „mineriads”. These are undeniable indicators of the challenges with the democratization process in post-communist Romania. Thus, this article seeks to initially articulate the social and political context in which the new fundamental law of the Romanian state was adopted. In fact, the Romanian Constitution of 1991 is a reflection of post-December realities and power dynamics. This short study aims to demonstrate that the new fundamental law of 1991 represents, to some extent, both the foundation of the new democratic regime and an outdated document. There are undeniable similarities with communist fundamental laws (especially the 1965 Constitution, which established the Socialist Republic of Romania) in some of the contained articles. Instead of drawing on pre-communist constitutional traditions, the post-communist legislator chose to model the new constitution after the last Constitution of the totalitarian era. First and foremost, in a manner similar to the 1965 text, the fundamental law during the transition to democracy made no explicit reference to the democratic principle of the separation of powers in the state. This principle embodies the essence of democracy. Furthermore, provisions related to property are similar in the 1965 and 1991 Constitutions. Additionally, although the procedure for electing the country's president is different in the two fundamental acts, the head of state enjoys almost the same prerogatives.*

Keywords: *Constitution of 1991, transition, totalitarianism, democracy, social instability, political tensions.*

După revoluția din decembrie 1989, care a consfințit prăbușirea regimului de dictatură cvasipersonală a lui Nicolae Ceaușescu, societatea românească și viața politică din România au cunoscut transformări importante în sensul evoluției către o democrație veritabilă, dar și tulburări și frământări, care au impietat cu pregnanță asupra îndeplinirii acestui deziderat. În comparație cu celelalte țări ale Europei Centrale și de Est, doar în România, colapsul regimului comunist s-a produs într-o manieră violentă, cu vărsare de sânge. Posibil ca aceasta să reprezinte deopotrivă și una dintre principalele

* Conf. dr. hab., Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu; e-mail: hadriangorun_79@yahoo.com

rațiuni pentru care tranziția de la totalitarismul comunist la democrație nu a fost imediată sau lină, ci destul de îndelungată și presărată cu tensiuni și convulsii sociale, care au degenerat și în crize politice. O altă cauză a acestei stări de lucruri poate rezida în faptul că, în România lui Nicolae Ceaușescu, s-a consolidat în anii 1980 un regim draconic de tip neostalinist, de altfel cel mai dur din întreaga sferă de influență sovietică. Așadar, desprinderea de trecutul comunist avea să fie dureroasă, grevând asupra stabilității sociale, politice și economice și antrenând privațiuni materiale pentru cetățeni.

Nori negri planau amenințători asupra zorilor democrației românești. Startul trecerii de la comunism la un regim democratic autentic a fost unul fals, ori cel puțin dificil și întârziat. În urma înlăturării cuplului Ceaușescu și a celor mai servili și loiali acoliți, puterea a fost acaparată de către exponenți ai eșalonului al doilea din P.C.R., unii dintre ei marginalizați în faza comunismului târziu. Cel puțin inițial, în prima etapă a tranziției, prin deciziile adoptate, reprezentanții puterii postcomuniste nu au demonstrat că urmăreau o democratizare veritabilă, ci doar o cosmetizare a regimului comunist¹.

Acesta este unul dintre motivele pentru care perioada scursă de la fuga lui Nicolae Ceaușescu până la validarea prin referendum a noii Constituții, în 8 decembrie 1991, a fost marcată atât de proteste și demonstrații împotriva tendințelor nedemocratice ale noului regim, cât și de contramisiuni sociale deosebit de violente, cunoscute sub denumirea de mineriade².

Este important de subliniat că, în perioada 22 decembrie 1989 – 8 decembrie 1991, România postcomunistă a fost lipsită de o Constituție nouă, concordantă cu transformările esențiale produse, care să pună *de jure* bazele unui regim democratic. Pentru un interval de aproape doi ani de zile, țara a fost guvernată exclusiv prin intermediul decretelor cu putere de lege, o practică mai degrabă nedemocratică, specifică regimurilor politice autoritare și totalitare.

Cu toate acestea, primul act emis de către noua putere, Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale (C.F.S.N.), din 22 decembrie 1989, prevedea cele dintâi măsuri care puneau piatra de temelie a regimului postdecembrist: trecerea la un sistem de guvernământ democratic și pluripartidist, modificarea denumirii țării, organizarea de alegeri libere, separația puterilor în stat, limitarea exercitării mandatelor și legislaturilor la cel

¹ Vezi Hadrian Gorun, *Putere și opoziție: semantica discursului oficial din primele luni postdecembriste*, „Sfera politicii”, vol. XXI, nr. 1 (173), 2013, p. 135–142; Idem, *Clichés and stereotypes in the Official Discourse at the Beginning of the Year 1990. A few Similarities with the Communist Political Discourse*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia”, vol. 58, nr. 2, 2013, p. 74–86.

² Vezi Alin Rus, *Mineriadele. Între manipulare politică și solidaritate muncitorească*, București, Edit. Curtea Veche, 2007.

mult două, renunțarea la centralizarea economiei, sprijinirea micii proprietăți țărănești. În privința politicii externe, însă, au fost reafirmate angajamentele față de Organizația Tratatului de la Varșovia, parafrazându-se expresia consacrată a președintelui U.R.S.S., Mihail Sergheevici Gorbaciov: „Europa, casa noastră comună”³. Chiar dacă este vorba despre precauție și prudență, acest fapt semnaleză că noii guvernanți nu doreau revenirea la orientarea țării către statele democratice occidentale, o caracteristică definitivă a politicii externe românești anterioare instaurării regimului comunist de tip sovietic.

Decretul-lege nr. 2, din 27 decembrie, al C.F.S.N. relua mai multe dintre prevederile Comunicatului. Este surprinzător că respectivul act normativ, care stipula constituirea, organizarea și funcționarea acestui organism a fost adoptat abia după cinci zile de la preluarea puterii. În mod oficial, fundamentele sistemului pluripartidist în România au fost puse prin Decretul-lege nr. 8, din 31 decembrie 1989, renunțându-se deci, la monopolul partidului unic. Mai mult, de la sistemul monopartidist și Partidul-Stat, avem de a face, în anii 1990-1991, cu o proliferare a numărului de partide, ajungându-se la peste 150 de formațiuni politice⁴.

Scânteia care a aprins focul convulsiilor sociale postdecembriste a reprezentat-o decizia C.F.S.N., din 23 ianuarie 1990, ca F.S.N. să se transforme în formațiune politică și să participe la alegeri. În prealabil afirmase tocmai contrariul, susținând că propria activitate avea să stea exclusiv sub semnul provizoratului și că își asuma doar rolul de a administra treburile statului până la desfășurarea primului scrutin liber după mai multe decenii. Mișcări de protest ale reprezentanților unei societăți civile aflate într-un timid proces de cristalizare și ale cetățenilor care doreau o democratizare autentică au izbucnit încă de la începutul anului 1990. Cea mai importantă manifestație a fost cunoscută sub titulatura generică de „fenomenul Piața Universității” (aprilie-iunie 1990). Minerialele din ianuarie, februarie, iunie 1990, precum și cea din septembrie 1991 au constituit serioase obstacole în calea instituirii unui regim democratic. În Occident, valul de simpatie pentru România, survenit ca urmare a revoluției, s-a evaporat cu rapiditate. Climatul tulbure și instabil al tranziției românești a fost întreținut și din pricina incidentelor interetnice, între care cel de la Târgu-Mureș, din martie 1990, s-a evidențiat printr-o pronunțată escaladare a violențelor⁵.

³ Stan Stoica, *România după 1989. O istorie cronologică*, București, Edit. Meronia, 2007, p. 22–24.

⁴ Marcela Sălăgean, *Introducere în istoria contemporană a României*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2013, p. 158–162.

⁵ Alex Mihai Stoenescu, *România postcomunistă 1989–1991*, București, Edit. RAO, 2008, p. 50–320. Pentru evenimentele de la Târgu-Mureș, vezi Tudor Păcuraru, Florian

Prin Decretul-lege din 9 februarie 1990, noul organ al puterii de stat a devenit Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (C.P.U.N.), care a substituit C.F.S.N., preluându-i atribuțiile. Astfel, C.P.U.N. reprezenta instituția care emitea decrete cu putere de lege. Cel mai relevant a fost Decretul-lege, din 14 martie 1990, privind alegerea Parlamentului și a președintelui țării. Sesizăm unele inadvertențe și anomalii. Eleodor Focșeneanu a evidențiat, în mod just, că decretele-lege sunt echivalente legilor ordinare. Or, legile ordinare „nu pot stabili norme constituționale”, ca, de pildă, determinarea puterilor în stat. Normele constituționale trebuiau, din punct de vedere legal, să fie redactate de către o comisie înființată cu rolul expres de a elabora proiectul de Constituție. În plus, în mod firesc, puterea provizorie avea doar prerogativa de a emite norme legale curente „de strictă necesitate, absolut indispensabile unei perioade de tranziție”, cu excepția sistemului electoral⁶. Însă, în mod straniu și paradoxal, C.P.U.N. dispunea recrearea unei funcții extrem de importante, anume cea de președinte al republicii, după ce Decretul-lege din 27 decembrie 1989, o dizolvase, reluând conținutul comunicatului din decembrie: „Sunt și rămân dizolvate toate structurile de putere ale fostului regim dicatorial” (art. 10)⁷. Interesant este că se făcea referire, textual, explicit nu la regimul comunist, ci la „regimul dictatorial”. Funcția de președinte al republicii a fost înființată tocmai de către regimul comunist, în 1974, prin modificarea Constituției Republicii Socialiste România, din 1965. Ea fusese dizolvată prin decretul-lege amintit, ca, de altfel, implicit, și forma de guvernământ republicană⁸.

Mai trebuie relevat faptul că nu a fost organizată de către autoritățile de tranziție nicio consultare populară, prin care cetățenii cu drept de vot să își exprime democratic opțiunea pentru o formă de guvernământ sau alta. Alegerile în sine, fie ele cu adevărat libere, nu pot legitima o formă de guvernământ sau o funcție în stat, precum cea mai înaltă demnitate, cea de președinte. Legitimitatea trebuie să fie explicită, nu implicită. Împărtășesc concluzia lui Eleodor Focșeneanu, potrivit căreia, inclusiv după scrutinul din 20 mai 1990, puterea a rămas provizorie. Deci, funcția de președinte al republicii a rămas în continuare nelegitimă⁹.

De îndată după revoluția din 1989, se impunea cu mare acuitate adoptarea unei legi fundamentale. Regimul comunist își încetase existența, iar

Bichir, *Târgu-Mureș 1990: Zori însângerate. Conflicte interetnice din 1989-1990 în dosarele CNSAS*, București, Edit. Evenimentul Istoric, 2021.

⁶ Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României (1859-1991)*, București, Edit. Humanitas, 1992, p. 134–135.

⁷ *Ibidem*, p. 135.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 137.

vechea Constituție din 1965 fusese abrogată măcar *de facto*. Din nefericire, lucrurile au trenat pentru o perioadă destul de îndelungată. În vederea instaurării unui regim democratic, era absolut necesară adoptarea urgentă a legii fundamentale post-totalitare. Aceasta ar fi trebuit să reia prevederile Constituției din anul 1923, evitându-se astfel orice trimitere la ordinea constituțională din timpul comunismului¹⁰. Era vorba despre o condiție *sine-qua-non* a instituirii unui nou regim, fundamentat pe valori democratice și liberale. Cel puțin într-o anumită măsură, însă, legiuitorul postcomunist a eșuat în acest demers, fie din neglijență, fie din premeditare.

Pregătirea proiectului de Constituție a început la 28 decembrie 1989, în elaborarea lui fiind implicați mai mulți juriști, întruniți într-o comisie: Mihai Constantinescu, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Ioan Moraru, Mihai Oroveanu, Florin Vasilescu. Comisia și-a desfășurat activitatea numai până în 12 ianuarie 1990, urmând să și-o reia în cursul verii aceluiași an. Mihai Oroveanu avea să fie, însă, înlocuit din comisie. El urma să publice, ulterior, un studiu care prezenta propria viziune asupra noului document fundamental al statului român¹¹.

Alegerile din 20 mai 1990 au fost câștigate cu o majoritate clară de către Frontul Salvării Naționale (F.S.N). Această formațiune avea să domine Parlamentul cu rol de Adunare constituantă. Beneficiind de aportul unor partide mai mici, F.S.N. își va pune serios amprenta asupra evoluției legislative viitoare, inclusiv asupra conținutului Constituției României postcomuniste¹². Foști membri ai nomenclaturii comuniste din perioada dejistă au intrat în rândurile Frontului, unii dintre ei obținând demnități în stat la începutul anilor 1990. Astfel, este de la sine înțeles că întoarcerea completă la principiile și normele expuse în ultima Constituție democratică precomunistă, cea din 1923, era imposibilă. Afinitățile cu normele constituționale elaborate în epoca totalitară erau, în schimb, destul de transparente.

După cum au observat cercetători ai tranziției românești de la totalitarism la democrație, anul 1991 a fost unul al contradicțiilor. În pofida intențiilor inițiale ale noii puteri privind politica externă a statului, consemnăm cele dintâi contacte instituționalizate cu Occidentul democratic și în condițiile în care, la 1 iulie 1991, Pactul de la Varșovia s-a desființat. De asemenea, Consiliul pentru Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R) s-a dizolvat. De altfel, U.R.S.S. însăși își trăia ultimele luni înaintea imploziei iminente. România avea să beneficieze de

¹⁰ Mihai T. Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, București, Edit. Cerma, 1992, p. 301–305.

¹¹ *Ibidem*, p. 304.

¹² Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 138.

programul de preaderare PHARE, a devenit invitat special al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și a semnat primul acord cu Fondul Monetar Internațional¹³. Mai mult, s-au instituționalizat legăturile cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Comunitatea Economică Europeană. Pe plan intern, s-au înregistrat cele dintâi progrese în direcția investițiilor străine și trecerii la economia de piață. Dar, pe de altă parte, s-a accentuat recesiunea în economie, pe măsura scăderii produsului intern brut. Inflația foarte ridicată și, implicit, puterea de cumpărare redusă a cetățenilor s-au menținut. În plan politic, balanța puterii interne a cunoscut o oarecare ajustare, ca urmare a grupării forțelor care se opuneau F.S.N. în cadrul Convenției Democratice din România (C.D.R.)¹⁴. Tensiunile sociale extreme au continuat cu o nouă mineriadă, în septembrie 1991, a cărei principală consecință a fost căderea guvernului Petre Roman, indiciu elocvent al climatului încă tulbure al tranziției¹⁵. F.S.N. se va scinda în două grupări, cea a premierului demis, mai înclinată spre reforme, deschidere și liberalizare și cea a președintelui României, Ion Iliescu, mai atașată trecutului comunist, mai dogmatică, refractară și reticentă față de reforme.

Proiectul noii Constituții, în forma finală, a fost dat publicității abia în 10 iulie 1991, iar dezbaterile au debutat în 10 septembrie 1991. La data de 21 noiembrie 1991, Constituția a fost adoptată prin vot nominal, cu 414 voturi pentru și 95 voturi împotriva¹⁶. Rezultatul zdrobitor certifica, fără putință de tăgadă, că noua lege fundamentală reprezintă expresia dominației exercitate de către F.S.N. în Parlament, precum și asupra întregii scene politice românești, pe care Frontul juca rolul de actor principal. Raportul de forțe interne era net în favoarea F.S.N. și a partidelor satelit. Constituția din anul 1991 este întruchiparea voinței unei majorități care își propunea, mai mult ori mai puțin, doar schimbări de fațadă la nivelul regimului politic și în privința actului de guvernare. Ținând seama de formația intelectuală și doctrinară și, cu deosebire, de trecutul politic al reprezentanților majorității membrilor formațiunii politice de guvernământ, este explicabilă repudierea sau desconsiderarea unor valori constituționale precomuniste și raportarea la anumite aspecte constituționale din perioada comunistă. Modelul ales a fost îndeosebi ultima lege fundamentală din timpul regimului comunist, anume Constituția ceaușistă din 1965.

Referendumul național cu privire la Constituția României s-a desfășurat la 8 decembrie 1991. Consemnăm în continuare anumite nereguli și erori de procedură. Nu s-a stabilit niciun prag minim privind participarea la vot a

¹³ Stan Stoica, *op. cit.*, p. 39.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 579–654.

¹⁶ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 138–139.

cetățenilor. În cadrul ședinței comune a Senatului și Adunării Deputaților din 13 decembrie, Biroul Electoral Central (B.E.C.) a prezentat Comunicatul referitor la rezultatul referendumului. Însă, B.E.C. și-a depășit în mod clar competențele legale, deoarece a proclamat „aprobată prin referendum Constituția României”¹⁷, B.E.C. având doar abilitatea de a constata rezultatul referendumului. Adunarea Constituantă (Parlamentul) reprezenta, de fapt, instituția care ar fi trebuit să proclame aprobarea Constituției în urma recentului referendum și să o trimită șefului statului în vederea promulgării, care nu s-a împlinit. O trăsătură a legii fundamentale din 1991 a fost nepromulgarea ei de către șeful statului. Istoria constituțională românească (și nu numai) nu consemnează o situație similară. Textul constituțional s-a caracterizat prin eclecticism și incoerență. Constituția din 8 decembrie 1991 nu s-a raportat absolut deloc la tradiția democratică precomunismă. Dimpotrivă, se disting câteva similitudini cu documentul fundamental din 1968¹⁸.

Constituția din 1991 nu revenea la tradițiile constituționale românești anterioare comunismului. În locul sintagmei **unități administrativ-teritoriale**, precum în textul constituțional din 1965 – care sugera un centralism birocratic –, ar fi fost preferabilă formularea **circumscripții administrativ-teritoriale**, expresie a diversității și complexității¹⁹. Perpetuând realitățile din constituțiile comuniste, legea fundamentală din 1991 prevedea că forma de guvernământ este republica (art. 1, al. 2)²⁰. Totuși, dacă în 1965, în art. 3, se preciza că „forța politică conducătoare a întregii societăți este P.C.R.”, actul fundamental postdecembrist punea bazele sistemului democratic pluripartidist. Art. 8, al. 1 a stipulat că „pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale”, partidele politice constituindu-se și desfășurându-și activitatea conform legii²¹.

Principiul separației puterilor în stat, de sorginte iluministă, întruchipează chintesența democrației moderne. Gândirea politică din epoca Luminilor va inspira, de altfel, într-o oarecare măsură, ideologia regimurilor democrației liberale de mai târziu. Dacă în antichitatea ateniană, democrația – oricum restrictivă, întrucât viza exclusiv demosul (noțiunea excluzând anumite categorii sociale) – se fundamenta, în principal, pe suveranitatea poporului²²,

¹⁷ *Ibidem*, p. 143–144.

¹⁸ *Ibidem*, p. 144–148.

¹⁹ Mihai T. Oroveanu, *op. cit.*, p. 305.

²⁰ *Constituția României 1991*, p. 9.

²¹ *Idem*, p. 12; Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, Mona-Lisa Puscheanu, Corneliu-Liviu Popescu, *Constituțiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă*, București, Regia autonomă „Monitorul Oficial”, 1993, p. 195.

²² Pantelimon Varzari, *Democrația ateniană: Democrația “față în față” sau primul exercițiu democratic*, „Moldoscopia”, nr. 1 (88), 2020, p. 124.

democrația modernă se întemeiază pe separația puterilor. Or, Constituția din 1991 nu sublinia în mod explicit acest principiu, o scăpare premeditată sau accidentală. Într-un regim democratic, există o delimitare clară și precisă a ramurilor puterii²³. Ele dispun de competențe precise. Însă, într-un regim autoritar sau totalitar acestea se confundă și se întrepătrund până la contopire. Principiul separației puterilor se originează în gândirea politică iluministă, mai puțin în cea a lui John Locke și mai mult în cea a lui Charles Louis de Montesquieu. După cum remarcă Pierre Manent, gânditorul englez, chiar dacă a operat distincția între legislativ și executiv, nu a elaborat o teorie a separației puterilor în stat comparabilă cu cea a lui Montesquieu. Deci, Locke a insistat doar asupra subordonării complete a executivului față de legislativ. Cele mai importante ramuri ale puterii ar fi, conform lui Montesquieu, legislativul și executivul, reluând teza subordonării celei de a doua în fața primeia. Puterea judiciară nu ar prezenta o importanță reală în regimurile democratice²⁴. Valorile iluministe au stat inclusiv la temelia actului de naștere a SUA și a națiunii americane, anume Declarația de independență de la Philadelphia, din 1776. Or, S.U.A. au reprezentat și reprezintă prototipul democrației.

În legea fundamentală din 1991 nu s-a reluat, așa cum era de altfel firesc, sintagma de **puteri în stat**, precum în acte normative anterioare (mai întâi în Comunicatul C.F.S.N., din 22 decembrie 1989), ci a fost utilizată cea de **autorități publice**. În virtutea unei nonconcordanțe metodologice, ulterior, în text se menționează că președintele poate îndeplini un rol de mediere între **puterile statului**²⁵. Despre ce puteri ar putea fi vorba, în condițiile în care se scrie explicit doar despre autorități publice ? Puterile în stat sunt, normal, doar cele trei cunoscute, însă autoritățile publice menționate erau în număr de cinci (anume: președintele, guvernul, parlamentul, administrația publică, autoritatea judecătorească). Întrucât, președintele republicii, guvernul și administrația publică reprezentau, de fapt, executivul, sesizăm tendințele transparente de dominație ale executivului asupra legislativului, dominație care contravenea normelor de bază consacrate ale democrației²⁶. Continuând tradiția României socialiste, care, după 1974, rezerva un rol proeminent și o serie de atribuții președintelui țării, Constituția din 1991 institua, *de jure*, o republică semiprezidențială, dar care, *de facto*, era una prezidențială. Astfel explicăm tendințele autoritariste ale majorității șefilor de stat ai României, unul dintre

²³ Vezi Leon P. Baradat, *Ideologiile politice. Origini și impact*, traducere de Miruna Andreescu și Teodora Moldovanu, Iași, Edit. Polirom, 2012, p. 76–140.

²⁴ Pierre Manent, *Istoria intelectuală a liberalismului*, traducere de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, Edit. Humanitas, 1992, p. 87–103.

²⁵ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 149.

²⁶ *Ibidem*, p. 149–150.

reflexele și „moștenirile” perioadei ceaușiste. Însăși modalitatea de alege a președintelui, prin vot universal, oferă șefului statului o doză de legitimitate în plus, ceea ce îi îngăduie să se înconjoare cu o anumită aură de infailibilitate. Totuși, potrivit noii legi fundamentale din anul 1991, președintele republicii nu poate rămâne în funcție mai mult de două mandate, în vreme ce în vechea Constituție, se specifica: „Președintele R.S.R. este ales de M.A.N. [Marea Adunare Națională - n.n.] pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia și rămâne în funcție până la alegerea președintelui în legislatura următoare”²⁷. În realitate, o persoană putea exercita funcția de președinte al republicii pe viață, neexistând limitări legale în acest sens. Marea Adunare Națională, alcătuită din cei mai fervenți suporteri ai regimului comunist, era instituția care dispunea deopotrivă și de atribuția de a revoca președintele republicii, dar nu s-a folosit vreodată de această prerogativă.

Mai mult, felul în care s-a raportat la proprietatea privată Constituția din 1991 este oarecum similar ultimei legi fundamentale a totalitarismului comunist. Nu era garantată clar și explicit proprietatea privată, ci doar ocrotită. Într-o manieră asemănătoare, Constituția din 1965 prevedea că dreptul la proprietate personală era ocrotit²⁸. În noul act politic și juridic fundamental postdecembrist, era însă necesar ca proprietatea să fie garantată și considerată inviolabilă. Exponent al iluministului, John Locke a analizat riguros dreptul la proprietate, susținând că acesta era vital pentru oameni²⁹. Fiecare om este proprietar al lui însuși și al muncii sale, potrivit gânditorului iluminist. Dreptul la proprietate este chiar anterior instituției societății. Omul este „un animal proprietar și muncitor, proprietar pentru că este muncitor, muncitor pentru a fi proprietar”. John Locke a făcut din proprietate un drept strict individual³⁰.

Din punctul de vedere al terminologiei utilizate, observăm o altă asemănare cu Constituția comunistă. Fără a reintroduce sintagma științifică de contencios administrativ, a fost preferată formularea comună și mai complicată de „persoana vătămată într-un drept al său”³¹. De asemenea, într-o manieră similară cu cea din urmă lege fundamentală a regimului comunist, Constituția anului 1991 preciza că președintele republicii conduce ședințele guvernului la care ia parte³².

²⁷ Ioan Moraru et alii, *op. cit.*, p. 172.

²⁸ Mihai T. Oroveanu, *op. cit.*, p. 305.

²⁹ Pierre Manent, *op. cit.*, p. 67–86; Leon P. Baradat, *op. cit.*, p. 82–87.

³⁰ Pierre Manent, *op. cit.*, p. 72.

³¹ Mihai T. Oroveanu, *op. cit.*, p. 305–306.

³² *Ibidem*, p. 306.

În concluzie, având în vedere cele schițate și analizate succint mai sus, acestea sunt doar câteva dintre rațiunile pentru care considerăm că prima lege fundamentală, adoptată în urma colapsului comunismului în România, nu este în totalitate expresia și produsul unui regim democratic. Constituția din anul 1991 reprezintă oglinda realităților postdecembriste, precum și a raporturilor de forțe dintre principalele partide și formațiuni politice. Legea fundamentală reprezintă, într-o anumită măsură, atât fundamentul noului regim democratic, cât și un document desuet, conținând câteva reminiscențe ale trecutului comunist. Similaritățile cu legile fundamentale comuniste (îndeosebi Constituția din 1965, care institua Republica Socialistă România) sunt incontestabile în privința unora dintre articole. În loc să se raporteze la tradițiile constituționale precomuniste (Constituția din 1923), legiuitorul postcomunist a preferat să utilizeze drept model ultima constituție din perioada totalitarismului. În primul rând, într-o manieră similară cu textul din 1965, legea fundamentală adoptată în timpul tranziției către democrație, nu prevedea în text nicio referire explicită la principiul democratic al separației puterilor în stat. Mai mult, între altele, prevederile legate de proprietate sunt asemănătoare în Constituțiile din 1965 și 1991. De asemenea, surse de inspirație în redactarea celei dintâi legi fundamentale a României postcomuniste au fost Constituția franceză din anul 1958, cea italiană din 1947, precum și cea portugheză din 1977³³.

³³ Vezi și Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*.